

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA TRIBUNALULUI (Camera a șasea)

20 septembrie 2012*

„Concurență — Abuz de poziție dominantă — Piața elenă a furnizării de lignit și piața elenă angro de energie electrică — Decizie de constatare a unei încălcări a articolului 86 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 82 CE — Acordarea sau menținerea drepturilor acordate de Republica Elenă în favoarea unei întreprinderi publice pentru extragerea de lignit”

În cauza T-169/08,

Dimosia Epicheirisi Ilektrismou AE (DEI), cu sediul în Atena (Grecia), reprezentată de P. Anestis, avocat,

reclamantă,

susținută de

Republica Elenă, reprezentată de K. Boskovits și de P. Mylonopoulos, în calitate de agenți, asistați inițial de A. Komninos și de M. Marinos și ulterior de M. Marinos, avocați,

intervenientă,

împotriva

Comisiei Europene, reprezentată de T. Christoforou, de A. Bouquet și de A. Antoniadis, în calitate de agenți, asistați de A. Oikonomou, avocat,

pârâtă,

susținută de

Energeiaki Thessalonikis AE, cu sediul în Echedoros (Grecia), reprezentată de P. Skouris și E. Trova, avocați,

și de

Elliniki Energeia kai Anaptyxi AE (HE & DSA), cu sediul în Kifissia (Grecia), reprezentată de P. Skouris și de E. Trova,

interveniente,

având ca obiect o cerere de anulare a Deciziei C(2008) 824 final a Comisiei din 5 martie 2008 privind acordarea sau menținerea de către Republica Elenă de drepturi pentru extragerea de lignit în favoarea DEI,

* Limba de procedură: greaca.

TRIBUNALUL (Camera a șasea),

compus din domnii H. Kanninen (raportor), președinte, N. Wahl și S. Soldevila Fragoso, judecători,
grefier: doamna S. Spyropoulos, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședințelor din 6 aprilie 2011 și din 2 februarie 2012,
pronunță prezenta

Hotărâre

Istoricul cauzei

- 1 Reclamanta, Dimosia Epicheirisi Ilektrismou AE (DEI), a fost înființată prin Legea elenă nr. 1468 din 2/7 august 1950 (FEK A' 169), sub forma unei întreprinderi publice care aparține Republicii Elene și care beneficiază de dreptul exclusiv de producere, de transport și de furnizare a energiei electrice în Grecia.
- 2 În 1996, Legea elenă nr. 2414/1996 privind modernizarea întreprinderilor publice (FEK A' 135) a permis transformarea reclamantei în societate pe acțiuni, dar deținută tot de stat în calitate de acționar unic.
- 3 Reclamanta a fost transformată în societate pe acțiuni la 1 ianuarie 2001 în conformitate cu, pe de o parte, Legea elenă nr. 2773/1999 privind liberalizarea pieței energiei electrice (FEK A' 286), care, în special, a transpus Directiva 96/92/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 decembrie 1996 privind normele comune pentru piața internă de energie electrică (JO 1997, L 27, p. 20), și, pe de altă parte, cu Decretul prezidențial elen nr. 333/2000 (FEK A' 278).
- 4 Republica Elenă deține 51,12 % din acțiunile reclamantei. Potrivit articolului 43 alineatul 3 din Legea nr. 2773/1999, participația statului la capitalul reclamantei nu poate, în niciun caz, să fie mai mică de 51 % din acțiunile cu drept de vot, chiar după o majorare de capital. Începând cu 12 decembrie 2001, acțiunile reclamantei sunt cotate la Bursa din Atena (Grecia) și la Bursa din Londra (Regatul Unit).
- 5 Lignitul este un mineral de cărbune. Acest combustibil solid este utilizat în principal pentru producerea energiei electrice.
- 6 Grecia este al cincilea producător de lignit din lume și al doilea producător al Uniunii Europene, după Germania. Potrivit Institutou geologikon kai metallourgikon erevnon (Institutul de Explorări Geologice și Minerale elen), rezervele cunoscute ale tuturor zăcămintelor de lignit din Grecia erau estimate, până la 1 ianuarie 2005, la 4 415 milioane de tone. Potrivit Comisiei Europene, în Grecia există 4 590 de milioane de tone de rezerve de lignit.
- 7 Republica Elenă a atribuit reclamantei drepturi de explorare și de exploatare a lignitului pentru mine ale căror rezerve se ridică la aproximativ 2 200 de milioane de tone; 85 de milioane de tone aparțin unor persoane private terțe, iar aproximativ 220 de milioane de tone de rezerve sunt zăcăminte publice care fac obiectul explorării și exploatării de către persoane private terțe, dar care aprovizionează în parte centralele electrice ale reclamantei. Niciun drept de exploatare nu a fost încă atribuit pentru aproximativ 2 000 de milioane de tone de rezerve de lignit din Grecia.
- 8 Toate centralele electrice elene care funcționează pe lignit aparțin reclamantei.
- 9 În urma intrării în vigoare a Directivei 96/92, piața elenă de electricitate a fost deschisă concurenței.

- 10 Acordarea licențelor de producere a energiei electrice și de construire de centrale electrice este reglementată de Legea nr. 2773/1999, cu modificările ulterioare.
- 11 Legea elenă nr. 3175/2003 (FEK A' 207) a prevăzut crearea unei piețe zilnice obligatorii pentru toți vânzătorii și cumpărătorii de energie electrică din rețeaua interconectată elenă care cuprinde Grecia continentală și anumite insule grecești. Aceasta a luat naștere în mai 2005.
- 12 Pe piața zilnică obligatorie, producătorii și importatorii de energie electrică injectează și vând, pe o bază zilnică, producția lor și cantitățile lor de energie electrică importate. Mai precis, aceștia depun ofertele încă din ziua anterioară (inclusiv indicarea unui preț și a unei cantități de energie electrică), în timp ce furnizorii și clienții depun prognozele de sarcină. Ținând seama de aceste elemente, de prețurile oferite, de cantități și de orele de activitate în fiecare centrală, entitatea care administrează rețeaua de transport al energiei electrice, denumită Hellenic Transmission System Operator SA (HTSO), elaborează programul orar de încărcare a centralelor pentru ziua următoare.
- 13 Pentru elaborarea unui asemenea program, HTSO ia în considerare prognozele anumitor injecții obligatorii de energie electrică (precum injecția de energie electrică de către centrale care produc din surse regenerabile de energie, producția centralelor realizată în sisteme de cogenerare, centrale hidroelectrice obligatorii, importurile și exporturile). Prioritatea este acordată, prin urmare, acestor vânzători de pe piața angro de energie electrică; urmează în continuare alți vânzători (toate centralele termice, dintre care centralele care funcționează pe lignit, pe gaz și pe petrol).
- 14 Pentru stabilirea prețului pieței, se ține seama de cea mai scumpă dintre ofertele selectate. Sistemul este următorul: principiul de bază este că tarifele orare practicate de producători trebuie să fie cel puțin egale cu costul variabil al centralei; ofertele centralelor electrice care au costul variabil cel mai mic trebuie integrate primele în rețea, cu excepția centralelor care funcționează pe surse regenerabile de energie, care sunt integrate cu prioritate; prețul la care energia electrică este cumpărată și vândută se stabilește de fiecare dată de ultima centrală de producție (cea mai scumpă) care a fost integrată în programul de distribuție în vederea îndeplinirii cererii în cauză – denumită centrală marginală a rețelei (System Marginal Unit); la punctul de echilibru în care oferta corespunde cu cererea, prețul oferit este prețul de închidere a pieței, denumit „prețul plafon al sistemului”.
- 15 În 2003, Comisia a primit o plângere depusă de un particular care a solicitat ca identitatea sa să rămână confidențială și prin care era informată că, în temeiul Decretului legislativ elen nr. 4029/1959 din 12 și din 13 noiembrie 1959 (FEK A' 250) și al Legii elene nr. 134/1975 din 23 și din 29 august 1975 (FEK A' 180), Republica Elenă ar fi acordat reclamantei o licență exclusivă de explorare și exploatare a lignitului în Grecia. Conform plângerii, aceste măsuri de stat ar fi contrare articolului 86 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 82 CE.
- 16 Comisia a examinat elementele de fapt și a adresat solicitări de informații reclamantei și Rythmistiki Archi Energias (RAE, Autoritatea de Reglementare în Domeniul Energiei). Prima a răspuns la acestea prin scrisorile din 23 și 30 mai și din 11 iulie 2003, iar a doua a răspuns prin scrisoarea din 25 iunie 2003.
- 17 La 1 aprilie 2004, Comisia a trimis Republicii Elene o scrisoare de punere în întârziere pentru a o informa cu privire la obiecțiunile preliminare pe care le reținuse. În special, Comisia se referea la măsurile adoptate în temeiul Decretului legislativ nr. 4029/1959 și al Legii nr. 134/1975, prin care se acordau reclamantei drepturi de explorare și exploatare privind zăcămintele de lignit din Megalopolis, din regiunea Ptolemais, în bazinele Amynteon și în cel din Flórina, aceste drepturi expirând în 2026, în 2024 și, respectiv, în 2018. Comisia menționa și drepturi asemănătoare acordate pentru zăcămintele din Dráma și din Elassona. Aceasta adăuga că asemenea măsuri fuseseră luate în favoarea reclamantei fără nicio contraprestație financiară, în timp ce alte entități decât cele care beneficiau de astfel de drepturi ar fi obligate la o asemenea contraprestație. Din cauza acestor măsuri care conferă reclamantei un acces privilegiat la combustibilul cel mai atractiv pentru producerea de energie

electrică, Comisia considera că Republica Elenă ar fi permis reclamantei să își mențină sau să își extindă poziția dominantă existentă de piața furnizării lignitului spre piața angro de energie electrică, cu încălcarea articolului 86 CE coroborat cu articolul 82 CE. Comisia concluziona arătând că încălcarea dispozițiilor respective exista cel puțin încă din luna februarie 2001, cu alte cuvinte data la care statul elen ar fi trebuit să liberalizeze piața energiei electrice în conformitate cu Directiva 96/92.

- 18 La 3 mai 2004, Comisia a trimis o copie a acestei scrisori reclamantei, oferindu-i posibilitatea de a formula observații cu privire la acest subiect. Republica Elenă și reclamanta au răspuns prin scrisorile din 2 iulie 2004. În răspunsurile lor, Republica Elenă și reclamanta menționează în special schimbările legislative recente, referitoare la adoptarea Legii nr. 3175/2003, evoluțiile pieței energiei electrice, cu acordarea de licențe altor entități decât reclamanta pentru construirea de noi centrale electrice, și susține că legislația elenă nu acorda niciun drept exclusiv reclamantei, nici în ceea ce privește exploatarea lignitului, nici în ceea ce privește producerea de energie electrică din acest combustibil.
- 19 Prin scrisoarea din 21 septembrie 2005, Comisia a solicitat anumite clarificări Republicii Elene, care a răspuns prin scrisorile din 22 și 28 noiembrie 2005 și din 19 iunie 2006. În scrisorile respective, aceasta din urmă prezenta o serie de informații și de elemente noi de fapt. Ea menționa adoptarea Legii elene nr. 3426/2005 (FEK A' 309) și, pentru prima oară, cele șapte zăcăminte de lignit de mici dimensiuni pentru care drepturile de explorare și de exploatare au fost acordate unor persoane juridice de drept privat și unor persoane fizice ulterior anului 1985, prezenta o listă a licențelor acordate sau refuzate pentru construirea de noi centrale electrice și comunica intenția sa, în primul rând, de modificare a Decretului legislativ nr. 4029/1959 și a Legii nr. 134/1975, în al doilea rând, de reatribuire prin cerere de ofertă a zăcămintelor din Vevi, apoi a celor din Vegora și, în al treilea rând, de acordare a drepturilor de exploatare pentru zăcămintele din Dráma și din Elassona.
- 20 Comisia a trimis Republicii Elene, la 18 octombrie 2006, o scrisoare de punere în întârziere suplimentară, în care explica concluziile pe care le deduse din noile informații comunicate de acesta. În special, arăta că aceste noi informații nu modificau obiecțiunile care au fost prezentate în prima scrisoare de punere în întârziere din 1 aprilie 2004. Comisia își reiterea astfel poziția conform căreia, prin menținerea și prin acordarea unor drepturi cvasimonopolistice care ofereau reclamantei un acces privilegiat la lignit, Republica Elenă îi dăduse acesteia posibilitatea să mențină o poziție dominantă pe piața producerii de energie electrică în situație de cvasimonopol, prin excluderea sau blocarea intrării pe piață a unor operatori noi.
- 21 Într-o scrisoare datată 19 ianuarie 2007, reclamanta a transmis Comisiei observațiile sale cu privire la scrisoarea de punere în întârziere suplimentară, comunicându-i în același timp anumite informații, în special cu privire la drepturile de exploatare a anumitor zăcăminte de lignit, la costurile de producție ale centralelor electrice care funcționează pe lignit sau pe gaz, la piața furnizării de lignit care se întindea în afara teritoriului național și la o posibilă abrogare a dispozițiilor Decretului legislativ nr. 4029/1959 și ale Legii nr. 134/1975. De asemenea, aceasta își exprima observațiile cu privire la raționamentul urmat de Comisie și contesta orice încălcare a dreptului Uniunii. Reclamanta a trimis Comisiei o nouă scrisoare la 4 aprilie 2007, în care îi prezenta alte informații cu privire la, în special, extragerea și importurile potențiale de lignit.
- 22 Republica Elenă a răspuns la scrisoarea de punere în întârziere suplimentară prin scrisoarea din 24 ianuarie 2007. În această scrisoare, aceasta prezenta situația actuală în privința zăcămintelor de lignit exploatate de reclamantă și de alte entități. Cu privire la fond, ea respingea analiza juridică a Comisiei în ceea ce privește aplicarea în speță a „teoriei extinderii poziției dominante”.
- 23 La 8 februarie 2008, reclamanta a prezentat Comisiei date privind piața elenă a energiei electrice, actualizate pentru perioada 2006-2007.

- 24 La 5 martie 2008, Comisia a adoptat Decizia C(2008) 824 final privind acordarea sau menținerea de către Republica Elenă a drepturilor pentru extragerea de lignit în favoarea reclamantei (denumită în continuare „decizia atacată”).
- 25 În această decizie, Comisia arată că Republica Elenă avea cunoștință încă de la adoptarea Directivei 96/92, a cărei transpunere era prevăzută pentru cel târziu 19 februarie 2001, că piața energiei electrice trebuia liberalizată [considerentele (61) și (150)].
- 26 Comisia consideră că Republica Elenă a adoptat anumite măsuri de stat cu privire la două piețe de produse distincte, prima fiind cea a furnizării de lignit, iar a doua fiind piața angro de energie electrică, care privește producerea și furnizarea energiei electrice în centrale și importul energiei electrice prin intermediul dispozitivelor de interconectare. Comisia arată că, până în mai 2005, data creării pieței zilnice obligatorii, a doua dintre aceste piețe era cea a furnizării către clienții eligibili a energiei electrice produse la nivel național sau importate, iar analiza acestei piețe în perioada de până în mai 2004 a condus la aceleași concluzii ca analiza care ar fi fost realizată în privința pieței angro de energie electrică, piață potențială la acea dată. Prin urmare, ținând seama de această evoluție a pieței elene menționată de Republica Elenă în scrisoarea sa din 24 ianuarie 2007, Comisia subliniază că, în cazul în care ar trebui să se considere a doua piață ca fiind piața angro de energie electrică, ar trebui, cu toate acestea, să fie analizate argumentele prezentate de Republica Elenă pe baza definiției inițiale a pieței [considerentul (158) și următoarele]. În ceea ce privește piețele geografice în cauză, piața furnizării de lignit ar avea o dimensiune națională, în timp ce piața angro de energie electrică se întindea pe „teritoriul rețelei interconectate” [considerentele (167)-(172)].
- 27 Comisia susține în continuare că reclamanta deține o poziție dominantă pe piața furnizării de lignit. Din anul 2000, cota reclamantei din cantitatea totală de lignit extras în Grecia ar fi fost întotdeauna mai mare de 97 %. Reclamanta ar deține și o poziție dominantă pe piața angro de energie electrică, deoarece cota sa pe o astfel de piață rămânea mai mare de 85 %. Nu ar exista perspectiva unei noi intrări care să poată lua reclamantei o cotă semnificativă din piața angro de energie electrică, iar importurile, care reprezintă 7 % din consumul total, nu ar reprezenta o reală constrângere concurențială pe piață [considerentul (177)]. În plus, piața angro de energie electrică în rețeaua elenă interconectată, care reprezenta mai mult de 90 % din consumul total de energie electrică din Grecia, ar reprezenta o parte substanțială a pieței comune [considerentul (179)].
- 28 În ceea ce privește măsurile de stat în cauză, Comisia observă că reclamantei i s-au acordat, în temeiul Decretului legislativ nr. 4029/1959 și al Legii nr. 134/1975, drepturi de exploatare pentru 91 % din totalul zăcămintelor publice de lignit pentru care au fost acordate drepturi. Aceasta precizează că aceste măsuri au fost menținute întrucât, în pofida posibilităților oferite de Codul minier, introdus în Grecia prin Decretul legislativ nr. 210/1973 (FEK A' 277), ulterior modificat prin Legea elenă nr. 274/1976 (FEK A' 50), nu fusese acordat niciun drept cu privire la un zăcământ important. În plus, Comisia arată că reclamanta a obținut drepturi de exploatare fără cerere de ofertă cu privire la zăcăminte exploatabile, mai ales Drâma și Ellassona, pentru care nu fuseseră acordate încă drepturi de exploatare. În sfârșit, Comisia adaugă că centralele care funcționează pe lignit, care ar fi mai puțin costisitoare în Grecia, sunt cele mai utilizate, întrucât ele produc 60 % din energia electrică care permite aprovizionarea rețelei interconectate [considerentele (185)-(187)].
- 29 În consecință, prin acordarea și menținerea în favoarea reclamantei a unor drepturi cvasimonopolistice de exploatare a lignitului, Republica Elenă ar fi creat o inegalitate de șanse între operatorii economici pe piața angro de energie electrică și, prin urmare, ar fi denaturat concurența, consolidând astfel poziția dominantă a reclamantei [considerentul (190)].
- 30 Comisia conchide că, prin acordarea și prin menținerea unor drepturi cvasimonopolistice pentru exploatarea lignitului în favoarea unei întreprinderi publice cum este reclamanta, Republica Elenă a asigurat reclamantei un acces privilegiat la combustibilul cel mai atractiv care exista în Grecia pentru producerea de energie electrică. Republica Elenă a dat astfel acestei întreprinderi posibilitatea de a

menține o poziție dominantă deținută pe piața angro de energie electrică în situație de cvasimonopol, prin excluderea sau blocarea intrării pe piață a unor operatori noi. În consecință, ar fi permis reclamantei să protejeze poziția sa cvasimonopolistică pe piață în pofida liberalizării pieței angro de energie electrică și, astfel, a menținut și a consolidat poziția sa dominantă deținută pe piață [considerentul (238)].

- 31 În sfârșit, Comisia constată că Republica Elenă nu a invocat dispozițiile articolului 86 alineatul (2) CE pentru a justifica adoptarea unor măsuri prin care se acordă reclamantei drepturi de extragere a lignitului [considerentele (239) și (240)]. Comisia consideră și că măsurile de stat afectează schimburile interstatuale, întrucât acestea descurajează orice concurent potențial să investească în producerea și în furnizarea de energie electrică în Grecia [considerentele (241)-(244)].
- 32 În temeiul articolului 1 din decizia atacată, articolul 22 alineatul 1 din Decretul legislativ nr. 4029/1959, articolul 3 alineatul 1 din Legea nr. 134/1975 și deciziile ministrului industriei, al energiei și al tehnologiilor elen din 1976 (FEK B' 282), din 1988 (FEK B' 596) și din 1994 (FEK B' 633) sunt contrare articolului 86 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 82 CE, în măsura în care prin acestea se acordă și se mențin drepturi privilegiate în favoarea reclamantei pentru exploatarea lignitului în Grecia, creând astfel o situație de inegalitate de șanse între operatorii economici în ceea ce privește accesul la combustibili primari pentru producerea de energie electrică și permițând reclamantei să mențină sau să își consolideze poziția dominantă deținută pe piața angro de energie electrică din Grecia prin excluderea sau blocarea intrării pe piață a unor operatori noi.
- 33 Trebuie observat că articolul 1 din decizia atacată conține o eroare materială, întrucât el face trimitere la articolul 3 alineatul 1 din Legea nr. 134/1975. Astfel, din dosar rezultă că dispoziția vizată prin decizia atacată este alineatul 3 al articolului menționat.
- 34 În articolul 2 din decizia atacată, Comisia solicită Republicii Elene să informeze, în termen de două luni de la notificarea deciziei, cu privire la măsurile pe care are intenția să le adopte pentru corectarea efectelor anticoncurențiale ale măsurilor de stat prevăzute la articolul 1. Comisia arată în plus că aceste măsuri vor fi adoptate și puse în aplicare în termen de opt luni de la data acestei decizii.

Procedura și concluziile părților

- 35 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 13 mai 2008, reclamanta a introdus prezenta acțiune.
- 36 Prin act depus la grefa Tribunalului la 5 septembrie 2008, Republica Elenă a formulat o cerere de intervenție în susținerea concluziilor reclamantei.
- 37 Prin acte depuse la grefa Tribunalului la 9 septembrie 2008, Elliniki Energeia kai Anaptyxi AE (HE & DSA) și Energeiaki Thessalonikis AE, societăți pe acțiuni care își desfășoară activitatea în domeniul producerii energiei electrice în Grecia (denumite în continuare „întreprinderile interveniente”), au formulat o cerere de intervenție în susținerea concluziilor Comisiei. Conform articolului 116 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, aceste cereri au fost comunicate părților. Comisia a depus observații la 23 octombrie 2008. Prin acte depuse la grefa Tribunalului la 7 și, respectiv, la 10 noiembrie 2008, reclamanta a ridicat obiecții împotriva ambelor cereri de intervenție.
- 38 Prin Ordonanța președintelui Camerei a șaptea a Tribunalului din 3 decembrie 2008, s-a admis cererea de intervenție a Republicii Elene în prezenta cauză, în susținerea concluziilor reclamantei.

- 39 Prin act depus la grefa Tribunalului la 19 decembrie 2008, reclamanta a solicitat, în cadrul măsurilor de organizare a procedurii prevăzute la articolul 64 din Regulamentul de procedură, ca Tribunalul să dispună, în ipoteza în care Comisia nu ar accepta să își modifice memoriul în apărare din proprie inițiativă, înlocuirea unei anumite formulări care apare în acesta.
- 40 În observațiile sale depuse la grefa Tribunalului la data de 23 ianuarie 2009 cu privire la cererea de măsuri de organizare a procedurii prezentată de reclamantă, după cum s-a propus de reclamantă, Comisia a acceptat să modifice o anumită formulare din memoriul în apărare.
- 41 Republica Elenă a depus memoriul său în intervenție la grefa Tribunalului la 18 februarie 2009. În acest memoriu, a arătat în special că articolul 3 alineatul 3 din Legea nr. 134/1975, contestat la articolul 1 din decizia atacată, a fost abrogat prin articolul 36 alineatul 3 din Legea elenă nr. 3734/2009 (FEK A' 8).
- 42 Prin Ordonanțele președintelui Camerei a șaptea a Tribunalului din 18 septembrie 2009, s-a admis întreprinderilor interveniente să intervină în prezenta cauză în susținerea concluziilor Comisiei.
- 43 Întreprinderile interveniente au depus memoriul în intervenție la grefa Tribunalului la 13 noiembrie 2009.
- 44 Comisia, prin scrisorile din 23 octombrie 2008, din 19 februarie și din 16 martie 2009, și reclamanta, prin scrisorile din 7 și 10 noiembrie 2008, din 8 ianuarie și 23 iunie 2009 și din 28 ianuarie 2010, au solicitat ca anumite elemente confidențiale conținute în cererea introductivă, în memoriul în apărare, în replică, în duplică, în observațiile sale cu privire la memoriile în intervenție ale Republicii Elene și în observațiile cu privire la memoriul în intervenție al întreprinderilor interveniente să fie excluse de la comunicarea către acestea din urmă. Comunicarea către întreprinderile interveniente a actelor de procedură menționate a fost limitată la versiunea neconfidențială, ceea ce părțile nu au contestat.
- 45 Reclamanta, susținută de Republica Elenă, solicită Tribunalului:
- anularea deciziei atacate;
 - obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.
- 46 Comisia, susținută de întreprinderile interveniente, solicită Tribunalului:
- respingerea acțiunii;
 - obligarea reclamantei la plata cheltuielilor de judecată.
- 47 Întrucât compunerea camerelor Tribunalului a fost modificată, judecătorul raportor a fost repartizat, în calitate de președinte, la Camera a șasea, căreia, în consecință, i-a fost repartizată prezenta cauză.
- 48 Pe baza raportului judecătorului raportor, Tribunalul (Camera a șasea) a decis deschiderea procedurii orale.
- 49 În cadrul unei măsuri de organizare a procedurii, decisă conform articolului 64 din Regulamentul de procedură, prin scrisorile din 14 decembrie 2010, Tribunalul a invitat părțile principale și Republica Elenă să depună statistici și tabele referitoare la piața zilnică obligatorie pentru perioada cuprinsă între 2005 și adoptarea deciziei atacate. Reclamanta și Republica Elenă au dat curs acestei măsuri prin scrisorile depuse la grefa Tribunalului la data de 1 februarie 2011. Prin scrisoarea depusă la grefa Tribunalului la data de 7 martie 2011, Comisia a dat curs solicitării Tribunalului, trimițând două

versiuni, una confidențială pentru reclamantă și Republica Elenă, alta neconfidențială pentru întreprinderile interveniente. Părțile au fost invitate să formuleze observații cu privire la conținutul acestor răspunsuri în ședință.

- 50 Pledoariile părților și răspunsurile acestora la întrebările adresate de Tribunal au fost ascultate în ședința din 6 aprilie 2011.
- 51 Întrucât judecătorul raportor a fost împiedicat să facă parte din complet, președintele Tribunalului s-a autodesemnat, în aplicarea articolului 32 alineatul (3) din Regulamentul de procedură, pentru a completa compunerea Camerei a șasea.
- 52 Prin Ordonanța din 18 noiembrie 2011, Tribunalul (Camera a șasea), în noua sa compunere, a redeschis procedura orală, iar părțile au fost informate că vor fi ascultate într-o nouă ședință.
- 53 În continuare, președintele Tribunalului a repartizat din nou cauza noului președinte al Camerei a șasea și l-a desemnat drept judecător raportor.
- 54 Părțile au fost ascultate în cadrul unei noi ședințe, care a avut loc la 2 februarie 2012.

În drept

- 55 În susținerea acțiunii, reclamanta invocă patru motive întemeiate, în primul rând, pe eroarea de drept în ceea ce privește aplicarea dispozițiilor coroborate ale articolului 86 alineatul (1) CE și ale articolului 82 CE, precum și pe o eroare vădită de apreciere, în al doilea rând, pe încălcarea obligației de motivare prevăzute la articolul 253 CE, în al treilea rând, pe de o parte, pe încălcarea principiilor securității juridice, protecției încrederii legitime și protecției proprietății și, pe de altă parte, pe existența unui abuz de putere și, în al patrulea rând, pe o încălcare a principiului proporționalității.
- 56 Primul motiv se împarte în cinci aspecte întemeiate, în primul rând, pe o eroare vădită de apreciere în definirea piețelor relevante, în al doilea rând, pe lipsa extinderii poziției dominante de pe piața furnizării de lignit la piața angro de energie electrică în ceea ce privește interpretarea condiției privind existența drepturilor exclusive sau speciale pentru încălcarea dispozițiilor coroborate ale articolului 86 alineatul (1) CE și ale articolului 82 CE, în al treilea rând, pe lipsa unei situații de inegalitate de șanse în detrimentul noilor concurenți ca urmare a legislației elene prin care s-au atribuit reclamantei drepturi de exploatare a lignitului, în al patrulea rând, pe lipsa extinderii poziției dominante deținute pe piața furnizării de lignit la piața angro de energie electrică în ceea ce privește pretinsul acces privilegiat la un combustibil primar și, în al cincilea rând, pe o eroare vădită de apreciere la luarea în considerare a evoluțiilor de pe piața elenă a energiei electrice.
- 57 În decizia atacată, Comisia a conchis că măsurile de stat în cauză priveau două piețe: o piață în amonte, care este cea a furnizării de lignit, cu excluderea altor combustibili, și o piață în aval, care este cea angro de energie electrică, și anume piața producerii și a furnizării angro de energie electrică, cu excluderea piețelor de transport și de distribuție a energiei electrice [considerentele (158)-(166)]. În ceea ce privește piețele geografice relevante, piața furnizării de lignit ar avea o dimensiune națională, iar piața angro de energie electrică se întindea pe teritoriul rețelei elene interconectate [considerentele (167)-(171)].
- 58 Potrivit Comisiei, măsurile adoptate de Republica Elenă, prin acordarea drepturilor de exploatare a lignitului reclamantei și prin excluderea sau blocarea oricărei noi intrări a concurenților pe această piață, permit reclamantei să își mențină sau să își consolideze poziția dominantă deținută pe piața în aval, și anume piața angro de energie electrică.

59 Tribunalul consideră că trebuie analizate mai întâi al doilea și al patrulea aspect ale primului motiv, fără să mai fie necesar în această etapă să se pronunțe asupra temeiniciei definiției piețelor relevante reținute de Comisie în decizia atacată și, prin urmare, asupra premisei că, contrar a ceea ce susține reclamanta, definiția menționată nu este afectată de o eroare vădită de apreciere.

Argumentele părților

60 Reclamanta contestă, în esență, concluzia Comisiei conform căreia exercitarea drepturilor de exploatare a lignitului, a căror titulară este reclamanta, ar avea ca efect extinderea poziției dominante deținute pe piața lignitului la piața angro de energie electrică, cu încălcarea dispozițiilor coroborate ale articolului 86 alineatul (1) CE și ale articolului 82 CE.

61 În primul rând, reclamanta susține că, chiar dacă, în ceea ce privește domeniul de aplicare general al articolului 86 alineatul (1) CE, este suficient ca întreprinderea să fie o întreprindere publică, existența unor drepturi exclusive sau speciale este o condiție necesară pentru justificarea unei încălcări a dispozițiilor coroborate ale articolului 86 alineatul (1) CE și ale articolului 82 CE pentru motivul unei extinderi a poziției dominante a unei întreprinderi publice, deținută pe o piață, spre o altă piață, vecină, dar distinctă. Astfel, în toate hotărârile în care Curtea a identificat, prin intermediul extinderii unei poziții dominante, o încălcare a acestor dispoziții coroborate, întreprinderea în cauză și-ar fi fondat comportamentul pe un drept special sau exclusiv a cărui existență ar fi fost determinantă.

62 Reclamanta observă că nu este titulara nici a unui drept exclusiv, deoarece nu are exclusivitatea de exercitare a activității de extragere a lignitului, nici a unui drept special, deoarece nicio decizie de stat nu stabilește numărul beneficiarilor, chiar dacă acest număr nu poate depăși în mod necesar numărul de zăcăminte care există pe teritoriul grec.

63 În al doilea rând, reclamanta arată că nu are competență de reglementare care să îi permită să stabilească după voia sa activitatea concurenților săi și să îi oblige să depindă de ea. Nu ar exista nici o atingere adusă concurenței, întrucât reclamanta nu ar impune, de exemplu, costuri ridicate aplicate concurenților și nu le-ar furniza nici o materie primă mai puțin corespunzătoare pentru activitatea lor. În mod greșit, Comisia nu ar fi precizat natura comportamentului abuziv la care reclamanta ar fi fost pretins determinată din cauza pretensei inegalități de șanse.

64 În al treilea rând, Comisia ar fi trebuit să explice sau, cel puțin, să examineze în ce măsură încălcarea pretinsă a articolului 82 CE ar afecta interesele consumatorilor. În hotărârile privind încălcarea articolului 86 alineatul (1) CE și a articolului 82 CE, Curtea ar fi examinat în ce măsură cadrul juridic național ar conduce la o situație prejudiciabilă pentru interesele consumatorilor în sensul articolului 82 al doilea paragraf litera (b) CE. În speță, nu ar exista un prejudiciu actual sau potențial pentru interesele consumatorilor, ținând seama de faptul că prețurile cu amănuntul sunt stabilite de stat la un nivel scăzut din motive sociale.

65 În al patrulea rând, în opinia reclamantei, Comisia ar defini lignitul ca un factor de producție absolut necesar (essential facility), fără să demonstreze că lignitul ar fi absolut necesar pentru a activa pe piața angro de energie electrică.

66 Comisia ar fi trebuit să demonstreze cel puțin că lignitul era mult mai ieftin decât toți ceilalți combustibili, astfel încât, fără acces la lignit, posibilitatea de a intra pe piața angro de energie electrică ar fi exclusă.

67 Întemeindu-se pe Hotărârea Curții din 23 aprilie 1991, Höfner și Elser (C-41/90, Rec., p. I-1979), și pe jurisprudența ulterioară, Republica Elenă arată că Comisia nu menționează niciun fel de abuz de poziție dominantă din partea reclamantei, actual sau chiar potențial. Or, în prezentul litigiu, existența unui asemenea abuz ar fi o condiție necesară și prealabilă în vederea coroborării articolului 86

alineatul (1) CE și a articolului 82 CE. Nu ar fi suficient ca Comisia să demonstreze că o măsură de stat creează o inegalitate de șanse pe piață. În plus, Comisia nu ar fi demonstrat existența unei legături de cauzalitate puternice între poziția reclamantei pe piața în amonte și încălcarea pretinsă pe piața în aval.

68 Comisia contestă susținerile invocate de reclamantă și de Republica Elenă.

69 În opinia Comisiei, ar fi lipsit de temei legal argumentul reclamantei conform căruia, pe de o parte, întreprinderea dominantă ar trebui să se bucure și de drepturi speciale sau exclusive pentru a fi stabilită o încălcare a dispozițiilor coroborate ale articolului 86 alineatul (1) CE și ale articolului 82 CE și, pe de altă parte, în speță, nu i-au fost conferite astfel de drepturi speciale sau exclusive. Pe de o parte, domeniul de aplicare al acestor dispoziții nu ar fi limitat la măsurile de stat prin care se conferă drepturi speciale sau exclusive și, pe de altă parte, asemenea drepturi exclusive ar fi fost conferite reclamantei prin însăși efectul acordării licenței de exploatare a unui zăcămint de lignit.

70 Comisia adaugă că, chiar dacă în hotărârile citate anterior de reclamantă acordarea unor drepturi speciale sau exclusive a avut un rol în aprecierea încălcării, aceasta nu ar împiedica să se aprecieze că, în situația unei întreprinderi publice, una sau mai multe măsuri de stat încalcă dispozițiile coroborate ale articolului 86 alineatul (1) CE și ale articolului 82 CE, fără ca existența unui drept special sau exclusiv să fie necesară. De altfel, Curtea ar fi declarat acest lucru în Hotărârea din 22 mai 2003, *Connect Austria* (C-462/99, Rec., p. I-5197). Comisia observă de asemenea că caracteristicile cauzelor invocate de reclamantă nu erau aceleași cu cele din prezenta cauză.

71 Comisia afirmă din nou că drepturile de exploatare a rezervelor de lignit dintr-o anumită regiune, obținute în temeiul dispozițiilor legislative și al decretelor ministeriale în litigiu, acordă reclamantei dreptul de a exploata aceste rezerve în mod exclusiv. Deși acordarea către reclamantă a unui drept exclusiv pentru exploatarea lignitului, luat în considerare în mod individual, nu constituie în sine o încălcare a dispozițiilor articolului 86 alineatul (1) CE și ale articolului 82 CE, aceste drepturi – apreciate în mod global – ar furniza reclamantei un acces privilegiat și exclusiv care acoperă aproape toate rezervele publice exploatabile de lignit din Grecia. Acesta ar fi rezultatul pe care Comisia îl califică drept „acces privilegiat” și „drepturi cvasimonopolistice” în decizia atacată pentru descrierea situației reclamantei care deține pe piața relevantă o poziție dominantă.

72 În ședința din 2 februarie 2012, Comisia a susținut, în răspunsul la o întrebare a Tribunalului, că aplicarea articolului 86 alineatul (1) CE este făcută în speță pe baza criteriului „întreprinderii publice”.

73 Întemeindu-se pe Hotărârea *Connect Austria*, citată anterior, Comisia arată că, pentru aplicarea teoriei extinderii poziției dominante, nu este necesar ca întreprinderea privilegiată să exercite o funcție de reglementare pe o piață vecină.

74 Susținerea reclamantei conform căreia Comisia ar fi trebuit să examineze prejudiciul potențial cauzat consumatorilor de încălcarea dispozițiilor coroborate ale articolului 86 alineatul (1) CE și ale articolului 82 CE ar fi lipsită de temei. O practică de natură să afecteze structura concurenței pe piața angro de energie electrică din Grecia ar fi considerată că prejudiciază indirect consumatorii.

75 Comisia amintește că și-a întemeiat concluzia privind constatarea încălcării dispozițiilor coroborate ale articolului 86 alineatul (1) CE și ale articolului 82 CE pe Hotărârea Curții din 19 martie 1991, *Franța/Comisia* (C-202/88, Rec., p. I-1223), pe Hotărârea Curții din 13 decembrie 1991, *GB-Inno-BM* (C-18/88, Rec., p. I-5941), pe Hotărârea Curții din 12 februarie 1998, *Raso și alții* (C-163/96, Rec., p. I-533), și pe Hotărârea Curții *Connect Austria*, citată anterior. Această jurisprudență ar recunoaște existența unei încălcări a articolului 86 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 82 CE atunci când măsurile de stat denaturează concurența creând o inegalitate de șanse între operatori, fără să impună în același timp definirea unei practici abuzive concrete – reală sau potențială. În consecință, Comisia respinge afirmația conform căreia ar fi trebuit să stabilească, în afara inegalității de șanse, și o practică abuzivă concretă a reclamantei.

- 76 Contrar argumentelor Republicii Elene, Comisia consideră că trimiterea din Hotărârea Connect Austria, citată anterior, la inegalitatea de șanse și criteriile elaborate de Curtea de Justiție în cauza Höfner și Elser, citată anterior, nu sunt condiții cumulative.
- 77 Comisia contestă afirmația reclamantei potrivit căreia ar fi considerat accesul cvasimonopolistic la lignit al acesteia ca o formă de „essential facility”, întrucât ea nu a recurs la această noțiune.
- 78 În ceea ce privește pretinsul caracter neatractiv al lignitului ca mijloc de producere a energiei electrice, pe de o parte, Comisia amintește că anumite întreprinderi au depus solicitări în cadrul cererii de ofertă privind drepturile de exploatare a minei de lignit din Vevi. Pe de altă parte, reclamanta ar fi dovedit un interes constant pentru construcția de noi centrale electrice pe lignit sau pentru înlocuirea celor existente. Acest lucru ar fi suficient pentru respingerea argumentelor reclamantei cu privire la acest aspect.

Aprecierea Tribunalului

- 79 În temeiul articolului 86 alineatul (1) CE, în ceea ce privește întreprinderile publice și întreprinderile cărora le acordă drepturi speciale sau exclusive, statele membre nu adoptă și nici nu mențin nicio măsură care contravine normelor Tratatului CE, în special celor din domeniul concurenței, sub rezerva articolului 86 alineatul (2) CE. Acest articol nu are o aplicare independentă și nu poate fi aplicat decât coroborat cu alte dispoziții din tratat.
- 80 În speță, Comisia a aplicat articolul 86 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 82 CE. Această ultimă dispoziție interzice, în măsura în care poate afecta comerțul dintre statele membre, folosirea în mod abuziv de către o întreprindere a unei poziții dominante deținute pe piața comună sau pe o parte semnificativă a acesteia.
- 81 La articolul 1 din decizia atacată, Comisia a considerat că măsurile de stat în cauză erau contrare acestor dispoziții coroborate, în măsura în care prin acestea se acordau și se mențineau în favoarea reclamantei drepturi privilegiate pentru exploatarea lignitului în Grecia. Aceasta ar crea o situație de inegalitate de șanse între operatorii economici în ceea ce privește accesul la combustibili primari pentru producerea de energie electrică, permițând reclamantei să își mențină sau să își consolideze poziția dominantă deținută pe piața angro de energie electrică prin excluderea sau blocarea intrării pe piață a unor operatori noi.
- 82 În esență, reclamanta invocă două critici împotriva acestei concluzii a Comisiei.
- 83 Prin intermediul primei critici, reclamanta arată că, chiar și în condițiile în care articolul 86 alineatul (1) CE este, în principiu, aplicabil întreprinderilor publice cărora statele membre nu le-au acordat drepturi speciale sau exclusive, din jurisprudență rezultă că, în vederea stabilirii unei încălcări a acestei dispoziții coroborate cu articolul 82 CE din cauza unei extinderi a poziției dominante, este necesar ca întreprinderea vizată să se bucure de un drept exclusiv sau special în sensul articolului 86 alineatul (1) CE. Or, drepturile de exploatare de lignit care i-au fost acordate nu ar constitui un asemenea drept.
- 84 Prin intermediul celei de a doua critici, reclamanta arată că Comisia nu a stabilit în decizia atacată existența unui abuz real sau potențial de poziție dominantă, deținută de reclamantă pe piețele relevante, în condițiile în care ar fi obligată să procedeze în acest mod pentru aplicarea articolului 86 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 82 CE. Trebuie analizată mai întâi această critică.

- 85 În această privință, diferendul, în speță, se centrează în principal pe problema dacă Comisia trebuia să identifice un abuz de poziție dominantă, real sau potențial, al reclamantei sau dacă ar fi suficient să se stabilească că măsurile de stat în cauză denaturează concurența creând o inegalitate de șanse între operatorii economici, în favoarea reclamantei. Asupra acestui aspect, părțile deduc concluzii diferite din jurisprudența Curții care interpretează articolul 86 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 82 CE.
- 86 Mai întâi, trebuie observat că interdicțiile prevăzute la articolul 86 alineatul (1) CE se adresează statelor membre, în timp ce articolul 82 CE se adresează întreprinderilor, interzicându-le folosirea abuzivă a unei poziții dominante. În cazul coroborării acestor două dispoziții, încălcarea articolului 86 alineatul (1) CE de către un stat membru nu poate fi stabilită decât dacă măsura de stat este contrară articolului 82 CE. Prin urmare, se pune problema în ce măsură trebuie identificat un abuz, fie și numai potențial, de poziție dominantă al unei întreprinderi, acest abuz având o legătură cu măsura de stat.
- 87 În ceea ce privește piața furnizării de lignit, reiese din dosar că, prin articolul 22 din Decretul legislativ nr. 4029/1959 și prin articolul 3 alineatul 3 din Legea nr. 134/1975, din aproximativ 4 500 de milioane de tone din rezervele totale de lignit din Grecia, Republica Elenă a atribuit reclamantei drepturi de exploatare a lignitului pentru mine ale căror rezerve se ridică la aproximativ 2 200 de milioane de tone. Aceste măsuri de stat anterioare liberalizării pieței energiei electrice au fost menținute și continuă să afecteze piața furnizării de lignit.
- 88 Reiese de asemenea din dosar că, în pofida interesului pe care concurenții reclamantei îl manifestaseră, niciun operator economic nu a putut să obțină din partea Republicii Elene drepturi de exploatare cu privire la zăcăminte de lignit, deși Grecia dispune de aproximativ 2 000 de milioane de tone încă neexploatate.
- 89 Cu toate acestea, imposibilitatea celorlalți operatori economici de a avea acces la zăcămintele de lignit încă disponibile nu poate fi imputată reclamantei. Astfel cum a arătat aceasta, în mod întemeiat, în ședința din 2 februarie 2012, neacordarea de licențe de exploatare de lignit depinde exclusiv de voința Republicii Elene. Pe piața furnizării de lignit, rolul reclamantei s-a limitat la exploatarea zăcămintelor cu privire la care deține drepturi, iar Comisia nu a susținut că a abuzat de poziția sa dominantă deținută pe această piață în ceea ce privește accesul la lignit.
- 90 Potrivit Comisiei, imposibilitatea concurenților reclamantei de a intra pe piața furnizării de lignit are repercusiuni asupra pieței angro de energie electrică. Întrucât lignitul ar fi combustibilul cel mai atractiv în Grecia, exploatarea sa ar permite să se producă energie electrică la un cost variabil scăzut, ceea ce, potrivit Comisiei, garantează că energia electrică astfel produsă poate intra pe piața zilnică obligatorie cu o marjă de profit mai interesantă decât energia electrică produsă din alți combustibili. În opinia Comisiei, consecința este că reclamanta poate să își mențină sau să își consolideze poziția dominantă deținută pe piața angro de energie electrică prin excluderea sau blocarea intrării pe piață a unor operatori noi.
- 91 În această privință, trebuie amintit că, în urma liberalizării pieței angro de energie electrică, a fost creată o piață zilnică obligatorie și că normele de funcționare a acesteia nu sunt contestate prin decizia atacată. Astfel cum reiese din cuprinsul punctelor 11-14 de mai sus, vânzătorii de pe piața angro de energie electrică, și anume reclamanta și concurenții acesteia, trebuie să respecte acest sistem. În plus, reclamanta a fost prezentă pe această piață înainte de liberalizare.
- 92 Or, Comisia nu a stabilit că accesul privilegiat la lignit ar fi putut să creeze o situație în care, prin simpla exercitare a drepturilor sale de exploatare, reclamanta ar fi putut comite un abuz de poziție dominantă deținută pe piața angro de energie electrică sau ar fi fost pusă în situația să comită un asemenea abuz pe această piață. De asemenea, Comisia nu reproșează reclamantei că și-a extins, fără o justificare obiectivă, poziția sa dominantă deținută pe piața furnizării de lignit la piața angro de energie electrică.

- 93 Constatând doar că reclamanta, veche întreprindere monopolistică, continuă să își mențină o poziție dominantă pe piața angro de energie electrică prin avantajul pe care îl conferă accesul privilegiat la lignit și că această situație creează o inegalitate de șanse pe această piață între reclamantă și alte întreprinderi, Comisia nu a identificat și nici nu a stabilit corespunzător cerințelor legale la ce abuz, în sensul articolului 82 CE, a fost determinată sau putea să fie determinată reclamanta de măsura de stat în cauză.
- 94 Trebuie adăugat că, în decizia atacată, Comisia a menționat mai întâi, făcând trimitere la Hotărârea Raso și alții, citată anterior (punctul 27), jurisprudența Curții conform căreia un stat membru încalcă interdicțiile consacrate de articolul 86 alineatul (1) CE și de articolul 82 CE atunci când întreprinderea respectivă, prin simpla exercitare a drepturilor exclusive sau speciale care i-au fost conferite, ajunge să folosească poziția dominantă în mod abuziv ori atunci când aceste drepturi pot crea o situație în care această întreprindere ajunge să comită astfel de abuzuri. Această jurisprudență este constantă și este amintită în special în Hotărârea Curții Höfner și Elser, citată anterior (punctul 29), în Hotărârea Curții din 10 decembrie 1991, Mercii convenzionali porto di Genova (C-179/90, Rec., p. I-5889, punctul 17), în Hotărârea Curții din 11 decembrie 1997, Job Centre (C-55/96, Rec., p. I-7119, punctul 31), și în Hotărârea Curții din 1 iulie 2008, MOTOE (C-49/07, Rec., p. I-4863, punctele 50 și 51).
- 95 Or, reiese din aceste hotărâri, dezbătute în fața Tribunalului, că, după ce a amintit că simplul fapt de a crea sau de a consolida o poziție dominantă printr-o măsură de stat în sensul articolului 86 alineatul (1) CE nu este, în sine, incompatibil cu articolul 82 CE, Curtea a verificat în fiecare cauză dacă întreprinderea respectivă, prin simpla exercitare a dreptului exclusiv sau special care i-a fost conferit prin măsura de stat, ajunge să folosească poziția dominantă în mod abuziv.
- 96 Trebuie subliniat că, în Hotărârea Raso și alții, citată anterior, Curtea a recunoscut că, în măsura în care dispoziția națională în cauză nu numai că acorda unei companii portuare dreptul exclusiv de a furniza forță de muncă întreprinderilor autorizate să își desfășoare activitatea în port, dar îi permitea și să concureze aceste întreprinderi pe piața serviciilor portuare, această companie portuară se afla într-o situație de conflict de interese. Compania în cauză era pusă în situația să abuzeze de dreptul exclusiv impunând concurenților săi pe piața operațiunilor portuare prețuri excesive pentru furnizarea forței de muncă sau prin punerea la dispoziție a unei forțe de muncă mai puțin adaptate pentru sarcinile de îndeplinit (Hotărârea Raso și alții, citată anterior, punctele 28 și 30).
- 97 În Hotărârea MOTOE, citată anterior, este vorba de a stabili dacă articolul 82 CE și articolul 86 alineatul (1) CE se opuneau unei reglementări naționale care acorda unei persoane juridice, care putea să își asume ea însăși organizarea de competiții de motociclism și exploatarea comercială a acestora, competența de a emite un aviz conform cu privire la cererile de autorizare prezentate în vederea organizării acestor competiții fără a stabili limite, obligații și un control. Curtea a recunoscut că a conferi acestei entități, printr-o măsură de stat, drepturile în cauză însemna de fapt să i se confere competența de a desemna persoanele autorizate să organizeze competițiile respective, precum și de a stabili condițiile în care erau organizate acestea și să i se acorde astfel acestei entități un avantaj evident față de concurenții săi, care putea să o determine să împiedice accesul celorlalți operatori pe piața respectivă (Hotărârea MOTOE, citată anterior, punctul 51).
- 98 În Hotărârea Höfner și Elser, citată anterior, se solicita Curții să verifice dacă menținerea unui monopol de plasare a cadrelor și a directorilor de întreprindere, care consta, în esență, în punerea în contact a solicitanților de locuri de muncă cu angajatorii, activitate exercitată printr-un oficiu public pentru ocuparea forței de muncă, în temeiul unui drept exclusiv, constituia o încălcare a dispozițiilor coroborate ale articolului 90 alineatul (1) din Tratatul CE [devenit articolul 86 alineatul (1) CE] și ale articolului 86 din Tratatul CE (devenit articolul 82 CE). Curtea a recunoscut că exista o încălcare a articolului 86 alineatul (1) CE dacă oficiul public era în mod obligatoriu determinat, prin simpla exercitare a dreptului exclusiv care îi fusese conferit, să folosească în mod abuziv poziția sa dominantă, ceea ce era cazul atunci când oficiul public nu putea în mod vădit să satisfacă cererea de pe piață pentru acest gen de activități și atunci când exercitarea efectivă a acestor activități de către

societățile private era imposibilă prin menținerea în vigoare a unei dispoziții legale care interzice aceste activități sub sancțiunea nulității contractelor aferente (Hotărârea Höfner și Elser, citată anterior, punctele 30, 31 și 34).

- 99 În această hotărâre, Curtea a identificat o măsură de stat care determina oficiul public să aibă un comportament abuziv, în sensul articolului 86 al doilea paragraf litera (b) din Tratatul CE [devenit articolul 82 al doilea paragraf litera (b) CE], prin faptul că activitatea oficiului public putea consta într-o limitare a prestațiilor oferite în dezavantajul solicitanților serviciilor în cauză.
- 100 În Hotărârea Job Centre, citată anterior, Curtea a constatat de asemenea că măsura națională putea crea o situație în care prestațiile erau limitate, în sensul articolului 82 al doilea paragraf litera (b) CE. Astfel, potrivit Curții, prin interzicerea, sub sancțiuni penale și administrative, a oricărei activități de mediere și de interpunere între cereri și oferte de muncă, atunci când ea nu este exercitată de birouri publice de plasament, un stat membru creează o situație în care prestațiile sunt limitate, în sensul articolului 82 al doilea paragraf litera (b) CE, atunci când aceste birouri nu pot în mod vădit să satisfacă, pentru toate tipurile de activități, cererea existentă de piața muncii (Hotărârea Job Centre, citată anterior, punctele 32 și 35).
- 101 Hotărârea Mercii convenzionali porto di Genova, citată anterior, privește o reglementare națională în temeiul căreia o întreprindere beneficia de un drept exclusiv pentru operațiunile portuare, în special îmbarcarea, debarcarea și, în general, mutarea mărfurilor în port.
- 102 În această hotărâre, Curtea a statuat că un stat membru încalca articolul 86 alineatul (1) CE atunci când crea o situație în care întreprinderea căreia i s-au acordat drepturi exclusive era determinată, din această cauză, fie să ceară plata serviciilor nesolicitate, fie să factureze prețuri disproporționate, fie să refuze să recurgă la o tehnologie modernă, fie să acorde reduceri de preț anumitor utilizatori cu compensarea concomitentă a acestor reduceri printr-o majorare a prețurilor facturate unor alți utilizatori (punctele 19 și 20). Or, în această privință, Curtea a făcut trimitere în mod explicit la articolul 86 al doilea paragraf literele (a)-(c) din Tratatul CE [devenit articolul 82 al doilea paragraf literele (a)-(c) CE].
- 103 Reiese din aceste hotărâri, amintite la punctele 96-102 de mai sus, că abuzul de poziție dominantă al întreprinderii care se bucură de un drept exclusiv sau special poate fie să rezulte din posibilitatea exercitării acestui drept în mod abuziv, fie să fie o consecință directă a acestui drept. Cu toate acestea, din jurisprudență nu rezultă că simplul fapt că întreprinderea în cauză se află într-o situație avantajoasă în raport cu concurenții săi, ca urmare a unei măsuri de stat, constituie în sine un abuz de poziție dominantă.
- 104 Întemeindu-se în special pe Hotărârile Franța/Comisia, GB-Inno-BM și Connect Austria, citate anterior, Comisia arată totuși că și-a întemeiat concluzia privind constatarea încălcării dispozițiilor coroborate ale articolului 86 alineatul (1) CE și ale articolului 82 CE mai precis pe jurisprudența conform căreia un sistem de concurență nenedaturată, precum cel prevăzut prin tratat, nu poate fi garantat decât dacă este asigurată egalitatea de șanse între diferiți operatori economici. Dacă inegalitatea de șanse între operatorii economici și, în consecință, concurența denaturată sunt rezultatul unei măsuri de stat, o asemenea măsură constituie o încălcare a articolului 86 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 82 CE.
- 105 Or, nu reiese din aceste hotărâri că, pentru a considera că a fost comisă o încălcare a articolului 86 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 82 CE, este suficient să se stabilească că o măsură de stat denaturează concurența creând o inegalitate de șanse între operatorii economici, fără să fie necesar să se identifice un abuz de poziție dominantă al întreprinderii.

- 106 Astfel, în Hotărârea GB-Inno-BM, citată anterior, Régie des télégraphes et des téléphones (RTT) deținea, în temeiul legii belgiene, monopolul stabilirii și exploatării rețelei publice de telecomunicații și cumula, de asemenea, atribuțiile de autorizare și de refuz al conectării aparatelor telefonice la rețea, de stabilire a standardelor tehnice care trebuiau să fie îndeplinite de aceste echipamente și de verificare a conformității cu specificațiile pe care le adoptase. Curtea a constatat mai întâi că faptul că o întreprindere care deținea un monopol pe piața înființării și exploatării rețelei rezerva, fără o necesitate obiectivă, o piață vecină, dar distinctă, în speță cea a importului, a comercializării, a conectării, a punerii în funcțiune și a întreținerii aparatelor destinate să fie conectate la această rețea, eliminând astfel orice concurență din partea altor întreprinderi, constituia o încălcare a articolului 82 CE (Hotărârea GB-Inno-BM, citată anterior, punctele 15 și 19).
- 107 În continuare, după ce a amintit că articolul 82 CE nu viza decât comportamente anticoncurențiale care au fost adoptate de întreprinderi din proprie inițiativă și nu viza măsuri de stat, Curtea a considerat că, dacă extinderea poziției dominante a întreprinderii publice sau a întreprinderii căreia statul i-a acordat drepturi speciale sau exclusive era rezultatul unei măsuri de stat, o asemenea măsură constituia o încălcare a articolului 90 din Tratatul CE (devenit articolul 86 CE) coroborat cu articolul 82 CE. Astfel, potrivit Curții, articolul 86 CE interzice statelor membre să pună aceste întreprinderi, prin măsuri cu putere de lege sau administrative, într-o situație în care aceste întreprinderi nu puteau să se plaseze ele însele decât prin comportamente autonome fără încălcarea articolului 82 CE (punctul 20).
- 108 În ședința din 2 februarie 2012, Comisia a susținut că, în hotărârea menționată, Curtea a statuat la punctul 24 din aceasta, în răspunsul dat la un argument al RTT, că nu era necesar să se constate un comportament abuziv al întreprinderii.
- 109 Cu toate acestea, Curtea s-a preocupat să arate că a încredința unei întreprinderi care comercializează terminale sarcina de formalizare a specificațiilor pe care vor trebui să le respecte terminalele, de control al aplicării lor și de omologare a acestor aparate însemna să i se confere atribuția de a stabili, după voia sa, care erau terminalele care pot fi conectate la rețeaua publică și să i se acorde astfel un avantaj evident față de concurenții săi (punctul 25). Curtea a considerat interzisă ca atare de articolul 86 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 82 CE extinderea monopolului înființării și exploatării rețelei de telefonie la piața aparatelor telefonice, fără o justificare obiectivă, atunci când această extindere era rezultatul unei măsuri de stat (Hotărârea GB-Inno-BM, citată anterior, punctele 23-25).
- 110 În Hotărârea Connect Austria, citată anterior, unei întreprinderi publice care se bucura de un drept exclusiv de exploatare a rețelei de telecomunicații mobile analogice i s-au alocat cu titlu gratuit frecvențele DCS 1 800, ceea ce îi permitea să fie singurul operator care putea oferi gama completă de servicii de telecomunicații mobile disponibile din punct de vedere tehnic, în timp ce unuia dintre concurenții săi, Connect Austria, i s-a acordat o licență pentru prestarea serviciilor de telecomunicații mobile în banda de frecvență DCS 1 800 cu plata unei redevențe (punctele 43-45).
- 111 Curtea a constatat că o reglementare națională care permitea să se aloce, fără impunerea unei redevențe separate, frecvențe suplimentare în banda de frecvențe rezervată normei DCS 1 800 unei întreprinderi publice aflate în poziție dominantă, în condițiile în care noul operator pe piața relevantă ar fi trebuit să plătească o redevență pentru licența sa DCS 1 800, putea să determine întreprinderea publică să încalce dispozițiile articolului 82 CE, extinzându-și sau consolidându-și poziția dominantă. Dat fiind că, în acest caz, concurența denaturată ar fi rezultatul unei măsuri de stat care creează o situație în care egalitatea de șanse între diferiții operatori economici vizați nu ar fi asigurată, aceasta poate constitui o încălcare a articolului 86 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 82 CE (Hotărârea Connect Austria, citată anterior, punctul 87). În această privință, Curtea a precizat că întreprinderea publică s-ar putea afla într-o situație în care ar fi determinată, în special, să ofere tarife reduse, în

special abonaților potențiali ai sistemului DCS 1 800, și să desfășoare campanii publicitare intensive în condițiile în care Connect Austria ar avea de dificultăți să facă concurență (punctul 86). Astfel, Curtea a luat în considerare și comportamentul pe piață al întreprinderii publice.

- 112 De asemenea, în Hotărârea Franța/Comisia, citată anterior (punctul 51), după ce a arătat că un sistem de concurență nedenaturată, precum cel prevăzut prin tratat, nu putea fi garantat decât dacă era asigurată egalitatea de șanse între diferiți operatori economici, Curtea a observat că a încredința unei întreprinderi care comercializa terminale sarcina de formalizare a specificațiilor pe care vor trebui să le respecte terminalele, de control al aplicării acestora și de omologare a acestor aparate însemna să i se confere atribuția de a stabili, după voia sa, care erau terminalele care pot fi conectate la rețeaua publică și să i se acorde astfel un avantaj evident față de concurenții săi.
- 113 Astfel, deși este adevărat că s-au utilizat de către Curte formulările amintite la punctul 104 de mai sus, invocate de Comisie, aceasta nu poate să se întemeieze numai pe aceste formulări extrase în mod izolat din hotărâri fără a lua în considerare contextul acestora.
- 114 În ședința din 2 februarie 2012, pentru a-și susține teza, Comisia a invocat și Hotărârea Curții din 25 iunie 1998, Dusseldorp și alții (C-203/96, Rec., p. I-4075).
- 115 În cauza în care s-a pronunțat această hotărâre, autoritățile olandeze desemnaseră societatea AVR Chemie CV drept singurul operator final pentru incinerarea deșeurilor periculoase într-un cuptor rotativ de înaltă performanță. Societății Chemische Afvalstoffen Dusseldorp BV i s-a refuzat autorizația de export în Germania a filtrelor sale de ulei, cu alte cuvinte deșeuri periculoase, pentru motivul că, în conformitate cu dispozițiile naționale, tratarea acestor deșeuri era asigurată de AVR Chemie. Curtea a constatat că interdicția pentru Chemische Afvalstoffen Dusseldorp de a exporta filtrele sale de ulei ar însemna, în practică, să i se impună o obligație de a încredința deșeurile destinate să fie valorificate întreprinderii naționale, deținătoare a dreptului exclusiv de incinerare a deșeurilor periculoase, în condițiile în care calitatea tratării oferită într-un alt stat membru era comparabilă cu cea a întreprinderii naționale.
- 116 Curtea a statuat că o asemenea obligație, care avea drept efect favorizarea întreprinderii naționale, permițând acesteia să trateze deșeurile care erau destinate să fie tratate de o întreprindere terță, avea drept consecință limitarea debușeelor într-un mod contrar articolului 86 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 82 CE (Hotărârea Dusseldorp și alții, citată anterior, punctul 63).
- 117 Este adevărat că, după cum susține Comisia, limitarea debușeelor constatată în această cauză rezulta din acordarea prin legea olandeză a unui drept exclusiv de tratare a deșeurilor periculoase în favoarea întreprinderii AVR Chemie, ceea ce împiedica orice altă cale care să asigure tratarea produsului în cauză, și nu rezulta din modul în care această întreprindere exercita acest drept exclusiv. Nu este mai puțin adevărat că s-a identificat de către Curte abuzul la care era determinată de legea olandeză întreprinderea aflată în situație de poziție dominantă, cu alte cuvinte limitarea debușeelor în dezavantajul consumatorilor în sensul articolului 82 al doilea paragraf litera (b) CE. Pe de altă parte, trebuie relevat că, în această hotărâre, Curtea a arătat că își întemeia raționamentul pe jurisprudența conform căreia un stat membru încalcă interdicțiile prevăzute la articolul 86 CE coroborat cu articolul 82 CE în cazul în care adoptă o măsură care determină o întreprindere căreia i s-au atribuit drepturi exclusive să abuzeze de poziția sa dominantă (punctul 61).
- 118 Prin urmare, nu reiese că jurisprudența invocată de Comisie permite să se ignore jurisprudența citată la punctul 94 de mai sus și să se întemeieze numai pe problema dacă inegalitatea de șanse între operatorii economici, concurența fiind în aceste condiții denaturată, este rezultatul unei măsuri de stat. Astfel, Comisia nu poate susține că nu era obligată să identifice și să stabilească abuzul de poziție dominantă la care reclamanta era determinată sau putea fi determinată de măsura de stat în cauză. Or, după cum s-a constatat la punctele 87-93 de mai sus, o demonstrație în această privință lipsește în decizia atacată.

119 În consecință, critica menționată la punctul 84 de mai sus, invocată de reclamantă în cadrul celui de al doilea și al celui de al patrulea aspect al motivului, este întemeiată. Decizia atacată trebuie, în consecință, să fie anulată, fără să fie necesară examinarea altor critici, aspecte și motive invocate.

Cu privire la cheltuielile de judecată

120 Potrivit articolului 87 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a căzut în pretenții, se impune obligarea acesteia la suportarea propriilor cheltuieli de judecată, precum și a celor efectuate de reclamantă.

121 În temeiul articolului 87 alineatul (4) primul paragraf din Regulamentul de procedură, statele membre care intervin în litigiu suportă propriile cheltuieli de judecată. În consecință, Republica Elenă suportă propriile cheltuieli de judecată. În plus, în temeiul articolului 87 alineatul (4) ultimul paragraf din același Regulament de procedură, întreprinderile interveniente trebuie să suporte propriile cheltuieli de judecată.

Pentru aceste motive,

TRIBUNALUL (Camera a șasea)

declară și hotărăște:

- 1) **Anulează Decizia C(2008) 824 final a Comisiei din 5 martie 2008 privind acordarea sau menținerea de către Republica Elenă de drepturi pentru extragerea de lignit în favoarea Dimosia Epicheirisi Ilektrismou AE (DEI).**
- 2) **Obligă Comisia Europeană să suporte, pe lângă propriile cheltuieli de judecată, și cheltuielile de judecată efectuate de DEI.**
- 3) **Republica Elenă, Elliniki Energeia kai Anaptyxi AE (HE & DSA) și Energeiaki Thessalonikis AE suportă propriile cheltuieli de judecată.**

Kanninen

Wahl

Soldevila Fragoso

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 20 septembrie 2012.

Semnături